

Usprawnianie procedur oceny oddziaływania na środowisko dla projektów będących przedmiotem wspólnego zainteresowania (PCI)

Autor

Mabel Grossi
Asystentka MENA
mabel.grossi@bankwatch.org

W celu uzyskania dalszych informacji prosimy o kontakt z:

Markus Trilling
Koordynator ds. funduszy unijnych
Email: markus@bankwatch.org

Kuba Gogolewski
Koordynator MENA
Email:
kuba.gogolewski@bankwatch.org

CEE Bankwatch Network's mission is to prevent environmentally and socially harmful impacts of international development finance, and to promote alternative solutions and public participation.

www.bankwatch.org

Misją europejskiej sieci CEE Bankwatch Network jest przeciwdziałanie środowiskowo i społecznie szkodliwym wpływom międzynarodowych funduszy rozwojowych oraz promocja alternatywnych rozwiązań i udziału społeczeństwa.

Infrastruktura energetyczna i transportowa należą do najważniejszych priorytetów inwestycyjnych Unii Europejskiej, znajdując wyraz w unijnych strategiach, według których koniecznym jest lepsze skomunikowanie Europy, usunięcie 'wąskich gardeł' transportowych i dalszy rozwój wspólnego rynku energetycznego.

Niniejsze omówienie przedstawia w zarysie prawo unijne w zakresie ochrony środowiska dotyczące inwestycji określanych jako projekty będące przedmiotami wspólnego zainteresowania (PWZ) [Projects of Common Interest- PCI]. Autorzy tłumaczą stronom zaangażowanym – mianowicie organizacjom społeczeństwa obywatelskiego, władzom lokalnym i centralnym – czym są projekty będące przedmiotem wspólnego zainteresowania i dlaczego strony te powinny zapewnić, by owe projekty nie wyrządzały nadmiernej szkody środowiskowej.

Niniejsze omówienie ma na celu wyjaśnienie w jaki sposób należy wdrażać proces usprawnienia procedur środowiskowych oraz zilustrowanie tego, jak procedury oceny środowiskowej odnoszące się do planowanych projektów infrastrukturalnych PWZ mogą wpłynąć pozytywnie na zrównoważony rozwój.

Informacje ogólne

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE nr 347/2013 dotyczące transeuropejskiej infrastruktury energetycznej – rozporządzenie Transeuropejskich Sieci Energetycznych TEN-E¹ - tworzy ramy prawne i polityczne mające na celu optymalizację i modernizację transeuropejskiej sieci energetycznej do roku 2020 i dłużej.

Rozporządzenie TEN-E zostało uchwalone 17.04.2013 i weszło w życie 15.05.2013. Określa w szczególności 12 strategicznych priorytetów – korytarzy energii elektrycznej - transeuropejskiej i transgranicznej infrastruktury energetycznej. Na podstawie rozporządzenia ustalono dwuletnią, unijną listę projektów będących przedmiotem wspólnego interesu o pierwszorzędym znaczeniu dla realizacji celów strategicznych, jakim jest rozwój europejskiej sieci energetycznej. Aby projekt uznany został za projekt 'wspólnego zainteresowania' musi przynosić znaczące korzyści dla co najmniej dwóch krajów członkowskich, przyczynić się do integracji rynku i rozwoju konkurencyjności, zwiększać bezpieczeństwo dostaw energii i prowadzić do zmniejszenia emisji dwutlenku węgla. Zgodnie z Rozporządzeniem, projekt będący projektem wspólnego zainteresowania to: „projekt niezbędny do realizacji priorytetowych korytarzy i obszarów infrastruktury energetycznej określonych w załączniku i znajdujący się na unijnej liście projektów będących przedmiotem wspólnego zainteresowania [...]” (cp. Art. 2 par 4). Aby znaleźć się na liście projektów regionalnych, projekt PWZ musi spełniać następujące kryteria ogólne²:

- Projekty muszą być niezbędne dla realizacji co najmniej jednego z priorytetowych korytarzy infrastruktury energetycznej;
- Potencjalne korzyści płynące z realizacji projektu muszą przekraczać jego koszty; oraz
- Projekt musi mieć znaczące transgraniczne skutki.

Projekty określone mianem projektów PWZ objęte będą uproszczonymi procedurami administracyjnymi w kwestii przyznawania stosownych pozwoleń, jak i uproszczonymi procedurami w zakresie decyzji organów regulacyjnych, szybszymi i bardziej wydajnymi procedurami oceny środowiskowej, jak również są kwalifikowalne do wsparcia finansowego ze środków Programu 'Łącząc Europę' [Connecting Europe Facility – CEF]³, w ramach którego przyznano 5,85 mld EUR na dofinansowanie transeuropejskiej infrastruktury energetycznej w latach 2014-2020⁴.

Zgodnie z definicją zaproponowaną przez Komisję⁵, usprawnienie oznacza udoskonalenie i

lepszą koordynację procedur oceny środowiskowej przy jednoczesnym uproszczeniu procedur administracyjnych, co oznacza przyspieszenie całego procesu przyznawania oceny oddziaływania na środowisko. Usprawnienie przewiduje surowe wymogi odnośnie procesu uzyskania pozwoleń, określenia terminów i czasu realizacji oraz organów koordynujących w celu zapewnienia maksymalnego poziomu ochrony środowiska przewidzianego prawem unijnym.

W październiku 2013 Komisja Europejska zatwierdziła listę 248 projektów PWZ⁶, spośród których ponad 100 projektów dotyczy przesyłu gazu ziemnego, jego magazynowania i terminali skroplonego gazu ziemnego LNG. Po konflikcie paliwowym pomiędzy Ukrainą a Rosją, 28 maja Komisja przekazała Parlamentowi komunikat w sprawie strategii bezpieczeństwa energetycznego⁷, w którym to wskazuje na siedem projektów dotyczących gazu i sześć dotyczących energii elektrycznej, które uznała za kluczowe dla zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego Unii na najbliższą i dalszą przyszłość. Niemal połowa z tych projektów zostanie zrealizowana do roku 2017, zaś pozostałe projekty powinny zostać zakończone i dopuszczone do eksploatacji do roku 2020.

Projekty PWZ spotykają się z krytyką w związku z procesem ich wyboru i oddziaływaniem na środowisko. Obawy środowiskowe wynikają z faktu wciągnięcia na listę projektów PWZ (jak też objęciu unijną strategią bezpieczeństwa energetycznego) takich projektów jak projekt budowy Gazociągu Transadriatyckiego (TAP), Gazociągu Transanatolijskiego (TANAP), Gazociągu Transkaspjskiego (TCP) i Gazociągu Galsi z Algierii do Włoch. Podczas gdy Energetyczna Mapa Drogowa 2050 [EU Energy Roadmap 2050] podkreśla potrzebę wsparcia wydajności energetycznej, wyznaczając normy dotyczące tej wydajności i energii odnawialnych, uruchomienie kolejnych rurociągów umożliwiających import gazu stanowi bezpośrednie zagrożenie wobec zakładanej przez Unię dekarbonizacji, jak też wobec takich nadrzędnych celów jak zmniejszenie zależności energetycznej UE (aczkolwiek, nie stoi to w bezpośredniej sprzeczności z celami UE na rok 2020 i 2030)⁸.

Proces wyboru projektów włączonych na pierwszą listę PWZ był krytykowany również ze względu na brak przejrzystości. Konsultacje społeczne nie zostały przeprowadzone w odpowiedni sposób, zaś w dniu 5 czerwca 2013, dniu konsultacji listy PWZ przez Komisję Europejską, wstępne listy projektów regionalnych zawierały zaledwie szczątkowe informacje odnośnie projektów. Ponadto, zaangażowanie Parlamentu Europejskiego w procedurze wyznaczenia projektów PWZ budziło wątpliwości, jako że rola tej instytucji

ograniczona była do odrzucenia lub akceptacji całej listy (cp. Art. 16/5). Parlament nie ma prawa wyrazić swojego stanowiska odnośnie indywidualnych projektów znajdujących się na liście PWZ, a w konsekwencji nie może odrzucić lub zaakceptować danego projektu ze względów merytorycznych.

Inwestycje UE w infrastrukturę energetyczną (szczególnie w infrastrukturę związaną z paliwem kopalnym) są kontrowersyjne z perspektywy strategii i gospodarki. Przedstawiane koszty nowej infrastruktury nie uwzględniają kosztów środowiskowych i klimatycznych, a w niektórych przypadkach w projektach brakuje jasnego określenia o jakie dokładnie paliwo kopalne chodzi. A przecież właściwie przeprowadzone konsultacje społeczne i zgodność z prawodawstwem UE w zakresie ochrony środowiska powinny być wstępnym i koniecznym warunkiem, którego spełnienie decyduje o tym, czy dana inwestycja jest w ogóle brana pod uwagę.

Procedura udzielania pozwoleń na realizację projektów będących przedmiotem wspólnego zainteresowania

Niniejszy rozdział obrazuje składowe procedury administracyjnej, które muszą być spełnione w celu uzyskania pozwolenia na realizację projektu.

II.1. Proces wyłonienia projektów PWZ (Art. 3 Rozporządzenia TEN-E)

1. Przekazanie propozycji projektowych przez projektodawcę Grupie Regionalnej (Grupy składają się z przedstawicieli państw członkowskich, władz regionalnych, Operatorów Systemów Przesyłowych (TSO), Komisji, Agencji ds. Współpracy Organów Regulacji Energetyki (ACER), Europejskiej Sieci Operatorów Systemów Przesyłowych energii elektrycznej i gazu (ENTSO-E i ENTSO-G).
2. Ocena oraz stworzenie rankingu złożonych wniosków projektowych (łącznie z przeprowadzeniem konsultacji z zainteresowanymi stronami).
3. Ustalenie wstępnej regionalnej listy.
4. Opinia Agencji ds. Współpracy Organów Regulacji Energetyki (ACER) odnośnie transregionalnej spójności przedstawionych list regionalnych.
5. Zatwierdzenie unijnej listy PWZ przez Komisję Europejską.
6. Ustalenie nowej unijnej listy PWZ co dwa lata.

ENTSO (G/E)	Promotorzy projektu	NRA (G/E) - Ocena zagrożenia bezpieczeństwa państwa	Grupy regionalne	ACER (G/E)	Komisja Europejska
-przygotować ziesięcioletni Plan Rozwoju Sieci gazowej i elektroenergetycznej (TYNDP)energetycznej	-złożyć wnioski projektowe	- kryteria -analiza wydajności kosztów (CBA) -sprawdzić zgodność z kryteriami -znaczenie w wymiarze transgranicznym	-ocenić projekt -stworzyć ranking -przyjąć listy regionalne	-opinia -spójność transregionalna	-zatwierdzić unijną listę projektów wspólnego zainteresowania (bez rankingu)

Procedura wyboru projektów PWZ

II.2. Weryfikacja listy PWZ

Lista PWZ na rok 2015 oparta będzie na Dziesięcioletnim Planie Rozwoju Sieci (TYNDP) przygotowanym przez Europejską Sieć Operatorów Systemów Przesyłowych (ENTSO) gazu⁹ i energii elektrycznej¹⁰. Projekty PWZ znajdujące się na liście na rok 2015 będą musiały udowodnić, że uwzględnione są w Dziesięcioletnim Planie Rozwoju z roku 2014, w związku z czym projekty nie będące częścią owego Planu Rozwoju zostaną zdyskwalifikowane i usunięte z drugiej listy PWZ. Praktyka ta oznacza, że projekty PWZ dotyczące infrastruktury naftowej nie znajdują się na następnej liście PWZ, tym samym podważając racje stojące za umieszczeniem ich na pierwszej liście projektów będących przedmiotem wspólnego zainteresowania, zatwierdzonej w październiku 2013.

Mając na celu udoskonalenie systemu regulacyjnego, rozporządzenie TEN-E stawia ENTSO wymóg opublikowania metodologii określającej wytyczne dotyczące sieci oraz modeli rynkowych koniecznych do przeprowadzenia całościowej, zharmonizowanej analizy kosztów i korzyści związanych z projektami energetycznymi PWZ na poziomie Unii. Analiza wydajności kosztów¹¹ służyć będzie jako narzędzie do identyfikacji i oceny projektów w ramach Dziesięcioletniego Planu Rozwoju Sieci (w tym projektów PWZ), i stanowić będzie podstawę dla Transgranicznej Alokacji Kosztów i obliczenia zachęt związanych z ryzykiem inwestycyjnym.

Procedura analizy wydajności kosztów [Cost-Benefit Analysis – CBA]:

- ENTSO ma za zadanie opracować metodologię CBA
- Opinia Agencji ds. Współpracy Organów Regulacji Energetyki (ACER)
- Opinia Komisji
- ENTSO dostosowuje metodologię
- Zatwierdzenie przez Komisję
- ENTSO publikuje metodologię analizy wydajności kosztów (CBA)
- ENTSO stosuje metodologię CBA w Dziesięcioletnim Planie Rozwoju Sieci (TYNDP)

Oczekuje się, że drugi oficjalny Dziesięcioletni Plan Rozwoju Sieci zostanie udostępniony w celu konsultacji przez zainteresowane strony w lipcu 2014 i pozostanie otwarty do września¹², zaś jego finalna wersja będzie opublikowana w grudniu.

Zgodnie z prezentacją przygotowaną przez Dyрекję Generalną ds. Energii¹³, przewidywany harmonogram na opracowanie listy PWZ w roku 2015 wygląda następująco:

- Koniec lutego 2015: projektodawcy składają propozycje projektów;
- Marzec-kwiecień 2015: państwowe organy regulacyjne sprawdzają wnioski, a grupy regionalne oceniają je i tworzą ranking projektów oraz zatwierdzają regionalne listy;
- Maj-czerwiec 2015: Agencja ds. Współpracy Organów Regulacji Energetyki (ACER) publikuje swoją opinię;
- Koniec października 2015: zatwierdzenie listy przez Komisję Europejską.

Przewidywany harmonogram drugiej rundy oceny projektów

PWZ na rok 2016 znajduje się na następnej stronie¹⁴.

Zgodnie z tym harmonogramem, regionalne grupy rozpoczną pracę we wrześniu 2014 i uzgodnią swoje stanowisko w kwestii ewaluacji do stycznia 2015, natomiast sama ocena projektów może rozpocząć się po opublikowaniu Dziesięcioletniego Planu Rozwoju Sieci (jeśli chodzi o gaz, będzie miało to miejsce pod koniec lutego 2015). Organizacje pozarządowe uczestniczyć będą w dwóch lub trzech spotkaniach grup regionalnych, z których pierwsze odbędzie się we wrześniu, a kolejne dwa w marcu lub kwietniu 2015, aby podzielić się uwagami i swoją opinią odnośnie całościowej analizy wydajności kosztów oraz Dziesięcioletniego Planu Rozwoju Sieci.

II.3. Ramy czasowe procesu przyznawania pozwoleń. Dwa etapy

Procedura przed złożeniem wniosku – dwa lata. Etap ten obejmuje przygotowanie raportu o oddziaływaniu na środowisko przez projektodawcę.

- Przewidziana ustawą procedura przyznawania pozwolenia – półtora roku, okres od daty przyjęcia wniosku do uzyskania końcowej decyzji. Etap ten obejmuje takie elementy jak planowanie strategiczne, ocenę środowiskową oraz konsultacje społeczne, które mogą odbywać się bez limitu czasowego.
- Oba te etapy łącznie NIE powinny trwać dłużej niż trzy lata i sześć miesięcy (z możliwością przedłużenia o dziewięć miesięcy).

II.4. Rozporządzenie TEN-E wymaga od Państw Członkowskich zastosowania podejścia tzw.

‘wszystko w jednym okienku’ i wprowadzenia jednego organu odpowiedzialnego za udzielanie pozwoleń w celu usprawnienia procesu ich wydawania i jego lepszej koordynacji.

Każdy Kraj Członkowski wyznacza jeden Właściwy Organ Krajowy odpowiedzialny za uproszczenie procedury wydawania pozwoleń na projekty PWZ i ich koordynację.

Kraje Członkowskie mogą wybrać jedną z następujących opcji:

1. Opcja integracji: całościowa, wiążąca decyzja wydawana jest przez jeden właściwy organ, a inne zainteresowane organy przedstawiają swoje opinie;
2. Opcja koordynacji: całościowa, wiążąca decyzja składa się z szeregu prawnie wiążących decyzji wydanych przez różne kompetentne organy. Właściwy organ ma prawo zignorować decyzję innych organów.

3. Opcja współpracy: całościowa, wiążąca decyzja koordynowana jest przez właściwe organy na podstawie prawnie wiążących decyzji wydanych przez inne zainteresowane organy.

II.5 Przejrzystość i udział społeczeństwa

Do 16 maja 2014 roku Państwa Członkowskie lub właściwe organy miały obowiązek opublikować podręcznik procedur z zakresu przyznawania pozwoleń dotyczących projektów PWZ. Podręcznik nie jest prawnie wiążący, lecz winien co najmniej określić i wskazać:

1. Właściwe prawo będące podstawą do podejmowania decyzji i wydawania opinii odnośnie różnych rodzajów projektów będących przedmiotem wspólnego zainteresowania, z uwzględnieniem prawa środowiskowego;
2. Stosowne decyzje i opinie, które należy uzyskać;
3. Nazwę oraz dane kontaktowe Właściwego Organu, innych organów i głównych zainteresowanych stron;
4. Procedurę działań opisującą każdy etap procesu, łącznie z orientacyjnymi ramami czasowymi i zwięzłym opisem procesu podejmowania decyzji;
5. Informację odnośnie zakresu, struktury i poziomu uszczegółowienia dokumentów, które należy złożyć wraz z wnioskiem o decyzję, łącznie z listą kontrolną; oraz
6. Etapy i środki umożliwiające społeczeństwu uczestnictwo w tym procesie.

Projektodawca ma obowiązek opracowania koncepcji projektu i przedstawienia go społeczeństwu w ciągu trzech miesięcy od daty rozpoczęcia procedury ubiegania się o pozwolenie, jak również ma obowiązek przeprowadzenia co najmniej jednej społecznej konsultacji przed złożeniem wniosku.

Na dzień 8 lipca następujące kraje: Irlandia¹⁵, Zjednoczone Królestwo¹⁶, Słowenia¹⁷, Szwecja¹⁸, Słowacja, Cypr, Czechy, Dania, Francja¹⁹ oraz Niemcy opracowały podręcznik procedur i udostępniły go opinii publicznej.

W związku z tym, że projekty wspólnego zainteresowania Włoch i Polski są problematyczne, dotąd kraje te nie opublikowały podręczników procedur.

Załącznik III rozporządzenia określa, iż „Każda grupa przeprowadza konsultacje z organizacjami reprezentującymi odpowiednie zainteresowane strony (...) wliczając producentów, operatorów systemów dystrybucji, dostawców i konsumentów, a także organizacje działające na rzecz ochrony środowiska. Grupa może organizować posiedzenia lub konsultacje w przypadkach, w których jest to właściwe ze względu na wykonanie jej zadań.” W myśl Art. 9(7), projektodawca lub właściwy organ ma obowiązek stworzyć stronę internetową, na której zamieści wszelkie stosowne informacje dotyczące projektu PWZ i będzie je regularnie aktualizować.

II.6. Usprawnienie procedur

oceny oddziaływania na środowisko

Państwa Członkowskie mogą wybrać środki i działania jakie zastosują w celu usprawnienia procedur oceny oddziaływania na środowisko. Działania o charakterze nieprawodawczym, mające na celu usprawnienie procedur, muszą być powzięte w ciągu dziewięciu miesięcy od daty publikacji niniejszego dokumentu omawiającego wytyczne, zaś działania o charakterze prawodawczym muszą być powzięte w ciągu 24 miesięcy, a o rezultacie tych działań należy poinformować Komisję.

Według Dyrekcji Generalnej ds. Energii, datą odniesienia jest 24 września 2014, data oficjalnego powiadomienia Państw Członkowskich o wytycznych, a nie data przekazania wytycznych zainteresowanym stronom, tj. 24 lipca 2014. A zatem, termin na podjęcie działań o charakterze nieprawodawczym i prawodawczym minie, odpowiednio, 25 czerwca 2015 i 25 września 2015.

II.7. Realizacja i monitorowanie (Art.5 rozporządzenia TEN-E)

Projektodawcy zobowiązani są opracować plan wdrożenia projektu będącego przedmiotem wspólnego zainteresowania, zawierający harmonogram na zrobienie studium wykonalności i badań projektowych, zatwierdzenie przez krajowy organ regulacyjny oraz rozpisany plany procesu ubiegania się o pozwolenie. Zgodnie z zapisami rozporządzenia, co roku projektodawcy prześlą sprawozdanie roczne dotyczące projektu właściwemu organowi, w którym szczegółowo ujęte zostaną „postępy osiągnięte w zakresie przygotowania, budowy i oddania projektu do użytku” (cp. Art. 5 ust. 4 (a)). Na podstawie rocznych sprawozdań. Agencja ds. Współpracy Organów Regulacji Energetyki (ACER) opracuje i przedstawi grupom regionalnym sprawozdanie zawierające ocenę postępów w realizacji PWZ oraz zalecenia dotyczące obszarów wymagających poprawy.

Projekt PWZ może zostać usunięty z listy unijnej w toku weryfikacji i sporządzania nowej listy unijnej, co ma miejsce co dwa lata, jeżeli podstawą jego uwzględnienia na liście były błędne informacje lub jeżeli projekt nie jest zgodny z prawem unijnym. Zdaniem Komisji, realizacja projektów PWZ dotyczących przesyłu ropy naftowej, znajdujących się na obecnej liście, powinna rozwiązać problem bezpieczeństwa dostaw i zależności od jednego źródła dostaw, jaki mają niektóre Państwa Członkowskie, stąd też monitorowanie realizacji tych projektów jest niesłychanie ważne. W tym też celu, Komisja Europejska przygotowała interaktywną mapę projektów będących przedmiotem wspólnego zainteresowania: http://ec.europa.eu/energy/infrastructure/transparency_platform/map-viewer/

Podstawy prawne ochrony środowiska

Dyrektywa 2011/92 UE (Dyrektywa w sprawie Oceny Oddziaływania na Środowisko)²⁰

Dyrektywa ta musi być wdrożona PRZED zatwierdzeniem projektów, co do których istnieje duże prawdopodobieństwo, że będą miały znaczący wpływ na środowisko. Sporządzenie oceny oddziaływania na środowisko (OOŚ)[Environmental Impact Assessment – EIA] jest obowiązkowe w przypadku gdy średnica rurociągu przekracza 800 mm, a jego długość przekracza 40 km dla gazu, ropy naftowej, chemikaliów i CO₂; wymagana jest też w przypadku linii napowietrznych do przesyłu energii elektrycznej o napięciu większym niż 220 kV i długości przekraczającej 15 km. W związku z tym, zgodnie z wytycznymi Komisji odnośnie usprawnienia procedur²¹, infrastruktura energetyczna będąca przedmiotem projektów PWZ będzie każdorazowo wymagać oceny oddziaływania na środowisko.

Konwencja EKG ONZ o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym z 1991 roku (Konwencja z Espoo)²²

Konwencja ta dotyczy oceny oddziaływania na środowisko na etapie planowania inwestycji. Nakłada ona na państwa – strony obowiązek dotyczący powiadamiania, udostępniania informacji i zasięgania opinii drugiej strony w związku z wszystkimi projektami, które mogą mieć znaczący negatywny wpływ na środowisko w kontekście transgranicznym.

Konwencja EKG ONZ o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska z 1998 r. (Konwencja z Aarhus)²³

Konwencja ta przyznaje społeczeństwu prawo dostępu do informacji dotyczących środowiska, prawo do aktywnego uczestniczenia w procesie podejmowania decyzji dotyczących konkretnych przedsięwzięć na ich wczesnym etapie oraz dostępu do sprawiedliwości. W szczególności, zgodnie z Dyrektywą OOŚ i Konwencją z Aarhus, udział społeczeństwa w podejmowaniu decyzji odnośnie projektów PWZ podlega następującym wymogom:

- Społeczeństwu gwarantuje się udział w procesie podejmowania decyzji dotyczących środowiska na wczesnym etapie tego procesu, aby udział ten był skuteczny, w związku z czym przysługuje społeczeństwu prawo do wyrażania uwag i opinii przed podjęciem końcowej decyzji;
- Informacje dotyczące przedsięwzięć mających wpływ na środowisko będą podawane do wiadomości społeczeństwa za pomocą publicznych zawiadomień lub w innej, stosownej formie, takiej jak media elektroniczne, odpowiednio wcześniej i zawierać będą:
- Prośbę o zgodę społeczeństwa na proponowany projekt;
- Szczegóły dotyczące właściwych organów; oraz
- Rozsądne ramy czasowe dla różnych etapów projektu.

Dyrektywa 2001/42/WE w sprawie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko (SEA)²⁴

Dokonanie oceny środowiskowej jest obowiązkowe w przypadku planów i programów dotyczących energii, miast, zagospodarowania przestrzeni lub użytkowania terenów.

Dyrektywa Siedliskowa 92/43/EWG²⁵

Dyrektywa w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz fauny i flory nakłada obowiązek 'odpowiedniej oceny' [appropriate assessment – AA] przedsięwzięć, które mogą mieć wpływ na obszary Natura 2000. Wymóg odpowiedniej oceny wprowadzony przez Dyrektywę Siedliskową może stosować się do planów rozbudowy sieci energetycznej poczynionych przez Operatorów Systemów Przesyłowych [Transmission System Operators – TSO] w ramach Dyrektywy 2009/72/WE.

Ramowa Dyrektywa Wodna²⁶

Dyrektywa Wodna (WMD) zapewniająca racjonalną gospodarkę wodami i ochronę zasobów wodnych, wprowadza Plany Gospodarowania Wodami na obszarach dorzeczy, zgodnie z którymi projekty będące przedmiotem wspólnego zainteresowania nie mogą obniżać jakości wód gruntowych i powierzchniowych ani stać na przeszkodzie osiągnięciu dobrego potencjału ekologicznego. Ramowa Dyrektywa Wodna wyszczególnia przypadki, w których dozwolone jest odstępstwo od wytyczonych celów środowiskowych. Na przykład, jeśli chodzi o obszary chronione Natura 2000, przedsięwzięcia powodujące pogorszenie się stanu wód są dopuszczone w przypadku zaistnienia 'nadrzędnego interesu publicznego'.

Jeśli projekty PWZ współfinansowane są ze

środków Europejskiego Regionalnego Funduszu Rozwoju²⁷, muszą one spełniać uwarunkowania ex-ante przewidywane dla sektora wodnego.

Ramowa Dyrektywa Strategii Morskiej²⁸ oraz Dyrektywy Seveso II²⁹ i Seveso III³⁰

Dyrektywy te dotyczą przeciwdziałania poważnym awariom przemysłowym z udziałem niebezpiecznych substancji (stosuje się odnośnie LNG i sprężonego gazu ziemnego).

Dyrektywa o Emisjach Przemysłowych³¹

Dyrektywa ta zastępuje ostatecznie, między innymi, Dyrektywę o Zintegrowanym Zapobieganiu Zanieczyszczeniom i ich kontroli (Dyrektywa IPPC).

Zalecenia Komisji Europejskiej odnośnie usprawnienia procedur

Komisja³² przedstawia zalecenia dotyczące skutecznego wdrażania dorobku środowiskowego Unii Europejskiej na etapie planowania projektu:

Zaleca się wczesne planowanie i sporządzanie szczegółowego harmonogramu. Wczesne planowanie winno mieć miejsce na samym początku, tj. na wczesnym etapie opracowywania koncepcji projektu PWZ i powinno identyfikować aspekty wymagające oceny oraz wskazywać etap realizacji projektu na którym ocena ta powinna mieć miejsce, takie jak: określenie zakresu, przygotowanie oceny map podatności/odpowiedności / map potencjału energetycznego wiatru/skoordynowane narzędzia zbierania danych.

Strategiczna Ocena Środowiskowa (SEA) i Odpowiednia Ocena

(AA) winny mieć miejsce na etapie planowania w przypadku planów dotyczących krajowej polityki energetycznej.

Strategiczna Ocena Środowiskowa (SEA) w stosunku do projektów będących przedmiotem wspólnego zainteresowania powinna zawierać ocenę oddziaływania na różnorodność biologiczną i siedliska, modyfikację akwenów, adaptację do potencjalnych zmian klimatu oraz kwestie zminimalizowania tych skutków.

Odpowiednia Ocena (AA) powinna być integrowana na różnych poziomach planowania i wydawania pozwoleń. Na przykład, na poziomie planów dotyczących krajowej energii czy sieci energetycznej sprawdzić należy łączne oddziaływanie na różnorodność biologiczną. Na poziomie planowania przestrzennego, należałoby określić alternatywne opcje poprowadzenia dróg. Na etapie procesu wydawania pozwolenia, należałoby zaktualizować i doprecyzować oddziaływanie na środowisko.

Należy sprawdzić regulacje zawarte w Planach Gospodarowania Wodami na obszarach dorzeczy oraz Ramowej Dyrektywie Wodnej: jeśli projekt PWZ nie jest przewidziany w Planach Gospodarowania Wodami, należy go zaktualizować lub przeprowadzić konsultacje społeczne.

Państwa Członkowskie powinny włączyć niezbędne cele dotyczące gospodarki wodami w swoje Strategiczne Oceny Środowiskowe (SEA) i Oceny Oddziaływania na Środowisko (EIA).

Należy upewnić się, że Państwa Członkowskie skutecznie stosują w swoim podejściu hierarchizację. Decyzje wyższego szczebla/strategiczne wpływają na oraz tworzą kontekst dla decyzji niższego szczebla (podejście hierarchiczne). Art.4 ust.3 Dyrektywy o Strategicznej Ocenie Oddziaływania na Środowisko (SEA) nakłada na Państwa Członkowskie obowiązek unikania 'dublowania' oceny w tych przypadkach, gdy plany stanowią część hierarchii, aczkolwiek zaleca by Państwa Członkowskie wprowadzały dalsze wymogi odnośnie hierarchizacji na poziomie krajowym oraz określały przedział czasu i zakres ocen różnorodnych przedsięwzięć na bardzo wczesnym etapie.

Zaleca się by Państwa Członkowskie opowiedziały się bądź za opcją zintegrowaną lub opcją koordynacji jeśli chodzi o podejście do procesu wydawania pozwoleń, ponieważ obie te opcje zakładają pewną łączną koordynację, która ma dużą szansę doprowadzić do maksymalizacji skutków procesu usprawnienia.

Należy zapewnić, aby wyznaczony organ posiadał duży zakres kompetencji w sprawach koordynacji, łącznie z upoważnieniem do zażądania łącznej oceny wpływu na środowisko kiedy tylko uzna to za stosowne.

Należy określić ramy czasowe dla poszczególnych części lub całej procedury oceny środowiskowej. Pozwoli to na podniesienie pewności prawnej i wpłynie pozytywnie na efektywność procesu decyzyjnego. Ramy czasowe powinny być określane albo w sposób ogólny, tj. dla danego rodzaju projektów, albo indywidualny dostosowany do danego, konkretnego projektu. (Ramy czasowe konsultacji dotyczącej

oceny oddziaływania na środowisko (EIA): minimum 30 dni, maksimum 60 dni).

Należy zapewnić, by ramy czasowe były wiążące: konsekwencje płynące z niedotrzymania terminów powinny być jasno określone i egzekwowane. Istnieje szereg opcji elastycznych ram czasowych dla projektów rozwoju sieci w przypadku wydłużenia terminów na czas określony z uzasadnionych względów.

Zapewnić skuteczne zbieranie danych i dzielenie się nimi, jak również kontrolę jakości dla celów Odpowiedniej Oceny (AA): projektodawcy winni rozpocząć gromadzenie danych tak szybko jak jest to możliwe, już podczas etapu ustalania harmonogramu działań dotyczących kluczowych kwestii. Najbardziej istotne są rzetelne, oparte na naukowych podstawach dane: zasady zarządzania projektem, ścieżki oddziaływania, siedlisko i gatunki, czynniki biotyczne, możliwości załagodzenia skutków, jako że brak danych powoduje opóźnienia w procesie przyznawania pozwolenia. Państwa Członkowskie powinny korzystać z Przeglądarki Natura 2000³³, która umożliwi zlokalizowanie i dostęp do informacji dotyczących dowolnego obszaru chronionego w całej Unii.

Państwa Członkowskie powinny koordynować proces zbierania danych i zarządzania bazami danych na poziomie kraju/regionu (dane należy przechowywać w krajowej bazie danych dostępnej dla szerokiej publiczności).

Państwa Członkowskie powinny udostępniać dane innym Państwom i współpracować w celu wprowadzenia danych do krajowych baz danych – celem jest uniknięcie 'dublowania' pracy zwłaszcza w przypadku projektów transgranicznych oraz zapewnienie jednolitego podejścia metodologicznego. Państwa Członkowskie winny opracować i wprowadzić systemy monitorowania ex-post (następczego) w celu oceny rzeczywistego oddziaływania na środowisko oraz oceny czy działania łagodzące i kompensujące skutki przedsięwzięcia są wdrażane, i na ile są one skuteczne. Monitorowanie ex-post winno być koordynowane na wysokim szczeblu.

Należy korzystać z zewnętrznych ekspertyz technicznych i niezależnej kontroli jakości aby zagwarantować rzetelność sprawozdań oceniających oraz poprawność i trafność danych. Fundusze Spójności UE mogą pomóc w przeprowadzeniu szkoleń w zakresie wsparcia technicznego dla organów administracji i innych zainteresowanych stron.

Projekty będące przedmiotem wspólnego zainteresowania na lata 2014-2020 są współfinansowane przez Europejski Regionalny Fundusz Rozwoju (ERDF) i muszą spełnić uwarunkowania ex-ante dotyczące poprawy wydajności administracyjnej aby móc rzetelnie przeprowadzić procesy ewaluacji: Oceny Oddziaływania na Środowisko (EIA) oraz Strategiczną Oceny Oddziaływania na Środowisko (SEA).

Państwa Członkowskie zobowiązane są do angażowania się we współpracę transgraniczną.

Należy zapewnić wczesny i skuteczny udział społeczeństwa w procesie uzyskiwania zezwolenia na realizację projektów o statusie PWZ. Za Artykułem 9 ust.7: Projektodawca lub

Nadrzędny interes publiczny

Rozporządzenie TEN-E dopuszcza możliwość realizacji projektów pomimo zastrzeżeń środowiskowych, w imię powodów wynikających z 'nadrzędnego interesu publicznego'.

Owe powody podyktowane nadrzędnym interesem publicznym przywołane są w Artykule 6 ust.4 Dyrektywy Siedliskowej 92/43(i): „Jeśli pomimo negatywnej oceny skutków dla danego terenu oraz braku rozwiązań alternatywnych, plan lub przedsięwzięcie musi jednak zostać zrealizowane z powodów o charakterze zasadniczym wynikających z nadrzędnego interesu publicznego, w tym interesów mających charakter społeczny lub gospodarczy (...)”.

Według wytycznych Komisji Europejskiej do tejże Dyrektywy, opublikowanych w roku 2007(ii), ogólny interes gospodarczy odnosi się do „usług komercyjnych wypełniających zadania użyteczności publicznej, na podstawie konkretnych zasad funkcjonowania służb publicznych określonych przez państwa członkowskie. Dotyczy to w szczególności usług świadczonych w transporcie, sektorze energetycznym oraz sieci komunikacyjnych”.

Zasadnym wydaje się uznać, iż owe „powody o charakterze zasadniczym wynikającym z nadrzędnego interesu publicznego, w tym interesów mających charakter społeczny lub gospodarczy” odnoszą się do sytuacji w których przewidywane plany czy projekty okazują się być niezbędne:

- w ramach działań lub polityki mających na celu ochronę wartości fundamentalnych dla życia obywateli (zdrowie, bezpieczeństwo, środowisko);
- w ramach polityki o fundamentalnym znaczeniu dla Państwa lub Społeczeństwa;
- w ramach realizacji działań o charakterze gospodarczym lub społecznym, w ramach wykonywania specyficznych zadań użyteczności publicznej.

Nadrzędny interes publiczny a ujawnienie informacji

Rozporządzenie 1049/2001 dotyczące publicznego dostępu do dokumentów Parlamentu Europejskiego, Rady i Komisji Europejskiej(iii) ustanawia wyjątki od tej ogólnej zasady mówiącej, że wszystkie dokumenty winny być dostępne do publicznego wglądu.

W myśl Artykułu 4 punkt 2 Rozporządzenia 1049/2001, instytucje odmówią dostępu do dokumentu jeśli ujawnienie go naruszyłoby ochronę interesów handlowych osoby fizycznej lub prawnej, chyba że za ujawnieniem przemawia interes publiczny.

1. Instytucje odmówią dostępu do dokumentu, jeśli ujawnienie go naruszyłoby ochronę:

(a) Interesu publicznego w odniesieniu do:

- bezpieczeństwa publicznego,
- kwestii obronnych i wojskowych,
- stosunków międzynarodowych,
- finansowej, monetarnej czy ekonomicznej polityki Wspólnoty lub Państwa Członkowskiego;

(b) prywatności i integralności osoby fizycznej, w szczególności w odniesieniu do ustawodawstwa Wspólnoty związanego z ochroną danych osobowych.

2. Instytucje odmówią dostępu do dokumentu, jeśli ujawnienie go naruszyłoby ochronę:

- interesów handlowych osoby fizycznej lub prawnej, w tym własności intelektualnej,
 - postępowania sądowego lub porady prawnej,
 - w celu kontroli, śledztwa czy audytu,
- chyba że za ujawnieniem przemawia interes publiczny.

Zgodnie z Artykułem 6 punkt 1 Rozporządzenia 1367/2006 „uznaje się, że nadrzędny interes publiczny nakazujący ujawnienie informacji istnieje w przypadku, gdy wnioskowane informacje dotyczą emisji do środowiska.”(iv)

i <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1992L0043:20070101:PL:PDF>

ii http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/art6/new_guidance_art6_4_pl.pdf

iii <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX:32001R1049>

iv <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:264:0013:0019:PL:PDF>

właściwy organ zakłada i regularnie aktualizuje stronę internetową, publikując na niej wszelkie stosowne informacje na temat projektu będącego przedmiotem wspólnego zainteresowania.

W myśl Dyrektywy Siedliskowej, konsultacja społeczna jest nieobowiązkowa w procedurze uzyskania Odpowiedniej Oceny (AA). Jednakże, usilnie zaleca się przeprowadzenie konsultacji z bezpośrednio zaangażowanymi społecznościami w sprawie potencjalnych skutków realizacji projektu na obszarach Natura 2000.

Konsultacje społeczne są wymagane w ramach Ramowej Dyrektywy Wodnej w odniesieniu do przygotowania Planów Gospodarowania Wodami na Obszarach Dorzeczy w momencie, gdy będą one weryfikowane w 2014 roku (okres konsultacji społecznej: 6 miesięcy).

V. Zalecenia sieci Bankwatch Network

Dla organizacji pozarządowych (NGO) i organizacji społeczeństwa obywatelskiego (CSO), mające na celu poprawę procesu realizacji projektów będących przedmiotem wspólnego zainteresowania:

1. Jeśli NGO-sy nie mogą uzyskać dostępu do władz na szczeblu centralnym w Państwie Członkowskim, gdzie prowadzą działalność, potrzebny jest punkt kontaktowy w Grupach Regionalnych lub na poziomie UE (na przykład, tak jest w przypadku Polski, gdzie protesty sześciu gmin w związku z brakiem dialogu ze strony rządu odnośnie wydobycia węgla brunatnego doprowadziły do włączenia się w tę sprawę Komisji Petycyjnej Parlamentu Europejskiego jako moderatora³⁴).
2. CSO-sy muszą upewnić się, że otrzymują terminowo informacje dotyczące ram czasowych projektów.
3. CSO-sy powinny dowiedzieć się od Właściwego Organu na terenie swoich Państw, jakie środki prawne są przewidziane w przypadku, gdy terminy na wydanie pozwoleń i uzyskania statusu wdrożenia projektu PWZ zostaną przekroczone oraz zapewnić, że środki te wprowadzane są w życie.
4. Organizacje społeczeństwa obywatelskiego specjalizujące się w dziedzinie fauny i flory występującej na konkretnych obszarach Natury 2000 lub innych obszarach, powinny przestać owe informacje do właściwych organów krajowych, projektodawcy PWZ i Komisji aby współuczestniczyć w procesie gromadzenia danych na etapie przygotowań – ustalania szczegółowego harmonogramu projektu.
5. Aby zagwarantować, że zasięga się konsultacji organizacji społeczeństwa obywatelskiego w stosownym czasie, organizacje te powinny regularnie odwiedzać oficjalne strony ENTSO – platformy online typu TP [Transparency Platforms]: <http://www.entsoe.eu/data/entso-e-transparency-platform/Pages/default.spx> oraz <http://www.gas-roads.eu>.
6. CSO-sy powinny sprawdzać na bieżąco, czy opublikowano w ich kraju podręczniki procedur i czy zawierają one wszystkie wymagane informacje zgodnie z

postanowieniami Art. 9 Rozporządzenia TEN-E. Organizacje społeczeństwa obywatelskiego powinny mieć na uwadze fakt, że w myśl Konwencji z Aarhus i Rozporządzenia 1049/2001, są one uprawnione do dostępu do informacji dotyczących środowiska.

7. CSO-sy powinny dowiedzieć się czy ich kraj rozważa opcję udzielenia pomocy publicznej w celu realizacji projektu PWZ, którego infrastruktura będzie przechodzić przez terytorium państwa lub będzie budowana na jego terenie³⁵. Kryteria udzielania pomocy państwa na cele realizacji projektów o statusie PWZ określone przez Komisję Europejską dostępne są na stronie: http://ec.europa.eu/competition/consultations/2014_state_aid_cei/draft_communication_ipcei_pl.pdf

Państwa Członkowskie, projektodawcy i krajowe organy regulacyjne winny zapewnić przejrzysty i ekologicznie zrównoważony proces realizacji projektów będących przedmiotem wspólnego zainteresowania:

1. W swojej obecnej formie do projektów PWZ stosuje się podejście odgórne ('top-down') faworyzujące realizację dużych inwestycji infrastrukturalnych za duże pieniądze. Więcej uwagi należy poświęcić projektom inwestycyjnym, które służą spełnianiu potrzeb społeczności lokalnych, np. lokalnym projektom energetycznym finansowanym ze środków Europejskich Funduszy Strukturalno-Inwestycyjnych (ESIF), których celem jest wspieranie demokracji energetycznej, budowy inteligentnych sieci, sieci ułatwiających dostęp do energii odnawialnej w kontekście transgranicznym oraz sieci energii odnawialnej z których korzystać będą wspólne, transgraniczne spółdzielnie energetyczne.
2. Potrzebna jest ocena wystawiona przez różne Dyrekcje Generalne UE odpowiedzialne za różnorodność biologiczną, działania w dziedzinie klimatu i energii, aby móc wyczerpująco wytłumaczyć opinii publicznej w jaki sposób plany energetyczne, między państwowe i transgraniczne projekty oraz ogólna polityka unijna w zakresie infrastruktury zgodne są z nadrzędnymi celami Unii, takimi jak dekarbonizacja sektora energetycznego do roku 2050, Strategia UE 2020 i celami ustanawiania sieci Natura 2000³⁶.
3. Wszystkie listy projektów będących przedmiotem wspólnego zainteresowania powinny być poddane Strategicznej Ocenie Oddziaływania na Środowisko (SEA).
4. Wszystkie projekty będące przedmiotem wspólnego zainteresowania powinny być poddane Ocenie Oddziaływania na Klimat [Climate Impact Assessment – CIA]³⁷.
5. W przypadkach gdy projekt PWZ współfinansowany jest ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, ma zastosowanie warunkowość ex ante, co oznacza, że zgodność z prawem unijnym jest warunkiem uzyskania finansowania. Sytuacja ta sprawia, że rzetelne wypełnienie procedury oceny środowiskowej przed zatwierdzeniem finansowania staje się tym ważniejszą kwestią.
6. Projekty PWZ, których realizacja będzie miała wpływ na kraje nie należące do Unii Europejskiej winny w taki sam sposób poddać się procesowi konsultacji na wczesnym etapie procesu przyznawania pozwoleń. Jeżeli w niektórych z tych krajów nie można zagwarantować

przeprowadzenia uczciwej, otwartej i przejrzystej konsultacji społecznej, UE powinna wyznaczyć właściwy organ, który zbierałby opinie i uwagi z tych krajów i przekazywał je odpowiednim organom w Państwie Członkowskim będącym beneficjentem danego projektu PWZ.

7. Unijne prawo środowiskowe musi być stosowane do absolutnie każdego, bez wyjątku, projektu PWZ. Jeśli ten warunek nie zostanie właściwie spełniony, istnieje ryzyko, że najbardziej dotknięci skutkami projektu zainteresowani zarówno w krajach nie należących do Unii oraz na poziomie lokalnym, nie zostaną poinformowani o procesie konsultacji. A zatem, oprócz Państw Członkowskich, jest to również zadaniem Komisji by zidentyfikować takie społeczności i organizacje społeczeństwa obywatelskiego, które wyraziły swoje obawy w związku z danym projektem PWZ i udzielić im informacji odnośnie procesu konsultacji społecznej.
8. Oficjalne kanały przepływu informacji, takie jak strony internetowe zawierające informacje na temat wdrażanych projektów, powinny być dostępne w urzędowych językach wszystkich krajów, których dany projekt dotyczy. Jeśli chodzi o państwa nie będące członkami Unii Europejskiej, w przypadku których tłumaczenie nie jest dostępne, obowiązkiem projektodawcy powinno być udostępnienie tłumaczenia informacji o PWZ w językach wszystkich mniejszości narodowych danego kraju, których sprawa projektu dotyka.
9. Ramy czasowe konsultacji odnośnie sprawozdania z Oceny Oddziaływania na Środowisko (EIA) wynoszą minimum 30 dni i maksimum 60 dni. Taki przedział czasu jest stanowczo za krótki na to, by monitorować takie kluczowe projekty jak projekt budowy Gazociągu Transadriatyckiego (TAP), Gazociągu Transanatolijskiego (TANAP) czy Transkaspjskiego (TCP). Sprawozdanie z oceny środowiskowej (EIA) elektrowni liczy sobie zwykle pomiędzy 300 a 1100 stron, dlatego też projekt gazociągu wiodącego przez sześć czy siedem krajów, w przypadku którego należy rozważyć opcje alternatywnych tras i ich wpływ na środowisko, wymagałby o wiele dłuższego okresu konsultacji. W takich przypadkach stosowanie jednego, uniwersalnego podejścia do usprawnienia procedur i określenie maksymalnych przedziałów czasu na konsultacje społeczne stanowi poważne zagrożenie mogące spowodować ograniczenie audytu społecznego i środowiskowego projektów o największym oddziaływaniu na środowisko.
10. Należy jasno wskazać Krajowe Organy Regulacyjne w Państwach Członkowskich, jak również konsultować się z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego i zapewniać im terminowy dostęp do stosownych informacji dotyczących projektów PWZ³⁸.
11. Projektodawcy z Państw Członkowskich mają obowiązek przekazania oceny środowiskowej (EIA) dotyczącej infrastruktury Krajowym Organom Regulacyjnym i Agencji ds. Współpracy Organów Regulacji Energetyki (ACER) w celu ewaluacji. Wyniki tejże ewaluacji powinny zostać udostępnione do wglądu wszystkim zainteresowanym stronom, w tym organizacjom społeczeństwa obywatelskiego. Podobną procedurę należy opracować i zastosować do projektodawców z krajów nie należących do Unii.
12. Państwa Członkowskie muszą wniknąć w mające

odniesienie dyrektywy środowiskowe: <http://ec.europa.eu/environment/industry/stationary/ied/transposition.htm>

13. Podczas gdy wieloszczeblowość systemu unijnego ma na celu uniknięcie sytuacji, w których decyzje strategiczne częściowo by się pokrywałyby oraz zapewnienie, że oceny środowiskowe zapadające na różnych poziomach planowania są właściwie opracowane i odnoszą się do różnych etapów projektu, istnieje niebezpieczeństwo, że dzieje się tak ze szkodą dla przejrzystości i udziału społecznego. Ważnym jest zagwarantować stosowanie wieloszczeblowego i skutecznego systemu do kolejnych ewaluacji środowiskowych na różnych etapach całego procesu.

VI. Rekomendowane lektury

Projekty będące przedmiotem wspólnego zainteresowania dotyczące gazu, szczegóły odnośnie kontekstu politycznego, cen gazu oraz Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa Energetycznego: <http://www.counter-balance.org/no-more-gas/>

Inne dokumenty w temacie PWZ:

- Projekty: No Public Money for Mega-Gas Pipelines: <http://bankwatch.org/sites/default/files/study-PCI-gas-12Jun2014.pdf>
- Zalecenia odnośnie usprawnienia procesu wyznaczania projektów wspólnego zainteresowania oraz konsultacji społecznych: <http://bankwatch.org/publications/recommendations-improvement-pci-designation-process-and-public-consultation>
- Gaz ziemny jako towar oraz jego finansjalizacja: <http://www.counter-balance.org/wp-content/uploads/2014/06/Gas-as-a-commodity-and-its-financialisation.pdf>

End notes

1. <http://old.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:115:0039:01:PL:HTML>
2. Art.4 ust.1 ibidem
3. Projekt Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające instrument 'Łącząc Europę': <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1316>
4. Można śledzić nabór wniosków w ramach programu 'Łącząc Europę' pod adresem: http://inea.ec.europa.eu/en/cef/cef_energy/apply_for_funding/cef_energy_call_for_proposals_2014.htm
5. <http://old.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:115:0039:0075:PL:PDF>
6. http://ec.europa.eu/energy/infrastructure/pci/doc/2013_pci_projects_country.pdf
7. http://ec.europa.eu/energy/doc/20140528_energy_security_communication.pdf
8. <http://bankwatch.org/sites/default/files/study-PCI-gas-12Jun2014.pdf>
9. <http://www.entsog.eu/publications/tyndp#ENTSOG-TEN-YEAR-NETWORK-DEVELOPMENT-PLAN-2013-2022>
10. <https://www.entsoe.eu/major-projects/ten-year-network-development-plan/tyndp-2014/Pages/default.aspx>
11. W przypadku metodologii oceny wydajności kosztów (CBA) dla elektryczności patrz:<https://www.entsoe.eu/major-projects/ten-year-network-development-plan/tyndp-2014/Pages/default.aspx> dla projektów gazowych: <http://www.entsog.eu/publications/tyndp#ENTSOG-TEN-YEAR-NETWORK-DEVELOPMENT-PLAN-2013-2022>
12. Konsultacje online ENTSO-e są obecnie otwarte: <http://entsoe.eu/consultations/>
13. (strona już nieaktualna) http://www.entsog.eu/pubic/uploads/files/publications/TYNDP/2014/COM_140626_9WS_Opinion_NextPCI.pdf
14. ibid
15. <http://www.pleanala.ie/publications/>
16. http://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/311184/uk_maunal_procedures_ten_e_regulation.pdf
17. http://www.mzip.gov.si/fileadmin/mzip.gov.si/pageuploads/prostor/PCI/7_PRIROCNIK-PCI_cistopis_2.pdf
18. <http://ei.se/sv/Publikationer/Rapporter-och-PM/rapporter-2014/handbok-for-projekt-av-gemensamtintresse-ei-r-2014-12/>
19. http://www.developpement-durable.gouv.fr/IMG/pdf/manuel_procedure_PCI_gaz_produits_petroliers.pdf
20. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:026:0001:0021:PL:PDF>
21. http://ec.europa.eu/energy/infrastructure/doc/assessment/20130919_pci-en-guidance.pdf
22. <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/EU%20texts/conventioninpolish.pdf>
23. <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/EU%20texts/conventioninpolish.pdf>
24. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX:32001L0042>
25. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1992L0043:20070101:PL:PDF>
26. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:52009DC0156>
27. http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/regional/index_en.cfm. Zobacz też: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R1301&from=EN>
28. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:164:0019:0040:pl:PDF>
29. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32003L0105&from=EN>
30. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:32012L0027>
31. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX:32010L0075>
32. http://ec.europa.eu/energy/infrastructure/doc/assessment/20130919_pci-en-guidance.pdf
33. <http://natura2000.eea.europa.eu/#>
34. Opis tego przypadku dostępny jest tutaj: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-%2F%2FEP%2F%2FNONSGML%2BCOMPARL%2BPE-21.832%2B01%2BDOC%2BPDF%2BV0%2F%2FEN>
35. 13 czerwca Komisja Europejska przyjęła komunikat dotyczący ważnych projektów będących przedmiotem wspólnego zainteresowania (IPCEIs) mający na celu zachęcenie Państw Członkowskich do wydatkowania pomocy państwa na duże projekty o wymiarze ogólnoeuropejskim: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-673_en.htm
36. Uwagi organizacji ochrony środowiska – dla państw środkowo i wschodnio-europejskich dostępne są pod adresem: <http://bankwatch.org/about-us/who-we-are/member-groups>
37. Nie umniejszając trudności jaką może sprawiać ocena wpływów środowiskowych w przypadku mniejszych projektów gazowych, rurociągów transgranicznych czy projektów energetycznych, sytuacja ma się zupełnie inaczej w przypadku terminali LNG, gazociągów importowych gazu i infrastruktury przemysłu naftowego
38. Gas NRAs: <http://www.entsog.eu/national-regulatory-authorities-nras>